

MÜNEVVER AYAŞLI

RUMELİ
VE MUHTEŞEM İSTANBUL
EVLAD-I FATİHAN

*Rumeli Avrupa-t Osmanî'dir.
En münevver Rumelî'nin
600 senelik bir mazısı
vardır...*

Rumeli ve Selanik

Biz hepimiz Rumeliliyiz, Rumeli'nin resmî ve mekteplerde okutulan, öğretilen adı "Avrupa-i Osmanî" idi. Ablam merhume, ağabeyim merhum ve ben Selanik'te dünyaya gelmişiz. Babam Menlikli, annem Manastırlı. Menlik bizim idi, şimdi Bulgaristan hudutları içinde. Manastır da bizim idi, şimdi Yugoslavya hudutları içinde. Bu doğum yerlerimizin üçü de, yani Selanik, Manastır ve Menlik, Avrupa-i Osmanî denilen Rumeli vilayetleri ve kazaları idiler. Geçelim...

Babam beş kardeş, Evlad-ı Fatihan'dan Rıfat Bey'in oğlu, Sadık Bey'in torunu, annesi Salihat-ı Nisvan'dan Hatice Esmâ Hanım. O da Rumeli beylerinden asil bir hanım. Zaten, bütün bu Rumeli beyleri birbirleriyle akraba. Selanik, Manastır, Serez beyleri birbirinin ya amca ya dayıoğulları.

Dedem merhum, Tarık-i Nazenin'den, yani Bektaşî. Zaten bütün oğullarına koyduğu isimlerden, kendisinin ne kadar derin bir Ehl-i Beyt âşığı olduğu belli. En büyük oğlu Ali Rıza Bey asker. Serasker yaveri rütbesini pek bilemiyorum, Kadıköyü'nde Mahmud Baba Türbesi Haziresi'nde medfun. İkinci oğlu babam, Caferi Tayyar Bey miralay, üçüncü oğlu Hüseyin Mazlum Bey sivil, dördüncü oğlu Ali Haydar Bey asker binbaşı, beşinci oğlu Şevket Bey, o da sivil.

Münevver Ayaşlı'nın annesi Hayriye Hanım.

Annem Hayriye Şerife Hanım, Manastır'da doğmuş, Moralı Ali Rıza Paşa ile Hatice Hanımefendi'nin kızları. Ali Rıza Paşa, Moralı bacaksız Ahmed Paşa'nın ve Hatice Hanım'ın oğlu. (Bacaksız Ahmed Paşa, denilmesine sebep, boyunun pek kısa olmasından kinaye.)

Annemin annesi Hatice Hanımefendi, Çerkez Abdi Paşa'nın kızı. Çerkez Abdi Paşa, Büyük Hüsrev Paşa'nın kölelerinden biri. (Tekrar bu bahse, Abdi Paşa bahsine avdet edeceğiz⁴.) Çerkez Abdi Paşa'nın beş evladı var: İki erkek, üç kız. Erkekler, Rauf Paşa Hassa⁵ Müşiri⁶, Hüsrev Paşa; hanımlar, Hatice Hanım (büyükannem), Hayriye ve Şevket Hanımlar.

Annem de üç kardeş: Aziz Bey, miralay; fakat kendisine, çok Avrupai olduğundan "Kolonel Aziz" deniyor ve daha ziyade Kolonel Aziz olarak tanınıyor. Aziz Bey, uzun zaman Çarlık Rusyası'nda bulunduğu gibi Transval Harbi'nde de bulunmuş. Annem Hayriye Şerife ve teyzem Nusret Hanımlar.

İlk Hatırlayabildiklerim

İlk hatırlayabildiklerim, biz çocukların "Paşa Baba" dediğimiz büyükbabam, annemin babası, Ali Rıza Paşa'nın Selanik'teki konağı. Konağa, iki kanatlı, aşı boyalı, büyük bir ahşap kapıdan giriliyordu. Girince hemen büyük bir avlu, Arnavut kaldırım döşeli bir yolla karşılaşıyordunuz. Konak en dipte kalıyordu. Avluya girince, kapının solunda küçük bir bina, arabalık veya uşak odaları gibi, küçük evin yanında belki küçük ev kadar büyük odun yığını. Avlunun ortasında küçük bir havuz, havuzun etrafında belki otuz kırk tane irili ufaklı kâse ve kocaman bir kazan, aşure kazanı. Kazandan alınıp, kâselere aşure taksim olunuyordu.

4 Dönmek, geri gelmek.

5 Hükümdarı korumakla görevli askerî sınıf.

6 Mareşal.

Taksim eden, biz çocukların “Bacı”, annemin “Dadı”, babamın da “Kalfa Hanım” dediği Ayşe Kalfa idi. Bu taksim işine riyaset eden de büyükbabam Ali Rıza Paşa. Ali Rıza Paşa, orta boylu, gür, siyah sakallıydı. Kar gibi beyaz geceliği ve onun altından görünen ayak bileklerinden bağlı, o da kar gibi beyaz iç donu, başında fesi, kalın bastonuna dayanmış, emirler veriyordu.

Büyükbabam yalnızdı. Anneannem vefat etmişti.

Ben konağa kucakta gitmiştim, kıyafetim beyaz ve çok süslüydü. Bunları çok iyi hatırlıyorum da kimin kucağında gittiğimi hiç hatırlamıyorum. Konak en dipte idi, büyük ve iki katlıydı. Birinci kata birkaç basamak taş merdivenle çıkılıyordu. Girişte dar bir koridor ve iki tarafında odalar vardı. Odanın birinin kanepesi ve minderleri sarı kadife ile kaplıydı, iyi hatırlıyorum. Üst katı bilmiyorum, sonradan anlattıklarına göre, üst katta büyük bir sofa⁷, ortasında büyük bir çini soba ve bir köşede, pencere kenarında, büyükbabamın koltuğu varmış.

Büyükbabam, sonradan işittiklerime göre, çok yemek meraklısı imiş. Sevdiği yemekler kuzu eti, enginar, elbasan tavası, koyun yoğurdu, sütlaç ve marulmuş. Daha yazdan, Ağustos ayından odununu bol bol almış. Nitekim ben bile çocuk iken, avluda odun yığınlarını görmüştüm, iyi hatırlıyorum. Bunlardan başka büyükbabamın merakları, sabun (Beyaz Girit sabunu olacak), havlu (Selanik’in keten havluları olacak), bir de bakır eşya. Vefatında sandık sandık havlu, çuval çuval Girit sabunu, yığınla bakır kap kacak ve kazanlar kalmış evlatlarına.

Evlatları, annem dahil, babalarından çok annelerini, baba soyundan çok ana soyunu severlerdi. Annem, teyzem arada sırada, sitemli sitemli söylenirlerdi, “Babamızdan sanki bize ne kaldı ki? Han hamam mı? Yoo. Sandık sandık havlu, çuval çuval sabun ve yığınla bakır eşya.”

7 Evlerde oda kapılarının açıldığı genişçe yer, hol.

Anneannemin vefatından sonra, büyükbabam Ali Rıza Paşa Münire Hanım isminde biriyle evlenmiş. Münire Hanım'ı bilmiyorum, hiç görmedim. Annem, teyzem ve dayım, hiçbiri Münire Hanım'ı sevmezdi. Münire Hanım'dan evvel, büyükbabamın bir odalığı da varmış. Bu odalığı, anneannem, kendi parasıyla satın almış ve Paşası'na hediye etmiş. Evlatları hep ağlaşmışlar, "Anne niye bu işi yaptınız?" diye. Anneannem de, "Fena mı? Biz bundan böyle, daha çok beraber oluruz. Emsal (odalığın ismi) de Paşa'ya bakar." demiş. Anneannem İstanbul'dan satın aldığı halayığı, Selanik'e götürürken, trene alışık olmayan Çerkez kızını tren tutmuş, durmadan gaseyan⁸ etmiş. Anneannem üzüntü içinde durmadan cariye'nin yüzünü gözünü silmiş İngiliz Atkinson kolonyası ile, "Aman, Paşa'ya fena kokmasın." diye.

Hakikaten, Hatice Hanımefendi, Paşası'na odalık hediye ettikten sonra çok daha serbest kalmış. Artık, Selanik'te değil, daha çok İstanbul'da oturmaya başlamış: Çok sevdiği Hassa Müşiri Rauf Paşa'nın Fındıklı'daki yalısında, Çamlıca'daki çiftlik gibi köşkünde ve babası Abdi Paşa'nın Üsküdar'daki konağında. Abdi Paşa'nın konağını sonradan damadı Ali Rıza Paşa satın almış ve Abdi Paşa Konağı, bundan böyle Ali Paşa Konağı ve bulunduğu sokak da Ali Paşa Sokağı olmuş. (Bundan bir müddet evveline kadar Üsküdar'da, Doğanlılar'da bu sokak ve ismi duruyordu.) Abdi Paşa Konağı, artık bundan böyle Hatice Hanımefendi'nin kendi konağı, kendi evi olmuş.

Hatice Hanımefendi, İstanbul'u Selanik'ten daha çok sevdiği gibi, kardeşi Rauf Paşa'yı da kocası Ali Rıza Paşa'dan daha çok severmiş. Bu sevgi, evlatlarına da geçmiş, onlar da babalarından çok "Paşa dayımız" dedikleri Rauf Paşa'yı severler, beğenirler, büyük görürlermiş. Ailede zaten bir anane haline gelmiş, kocalarından çok ailenin erkeklerini sevmek. Dayı, oğul, kardeş sevgisi kocalardan, babalardan daha üstün, daha evvel geliyor.

8 Kusmak.

Hele Moralı Hatice Hanımefendi'yi hiç sevmezlerdi. Annem merhume, teyzeme kızdığı zaman, en acı söylediği söz, "Aman, babaannem kılıklı kadın." derdi teyzeme.

Çok sevdikleri annelerine çok eziyet ettiği için babaannelerini hiç sevmezlerdi. Anneannem on bir yaşında Ali Rıza Paşa'ya gelin gitmiş, yolda Abdi Paşa'nın arkadaşlarından bir paşa, on bir yaşında çocuğu görünce, geriye babasının evine, Manastır'a göndermiş ve iki sene sonra on üç yaşında Hatice Hanım, Moralılara gelin gitmiş. Babaanneleri Hatice Hanım da çok iyi ve çok zengin bir aileden. Bu hanım hasta yatarken, ölümüne yakın, yatağının yanına taş havanlar getirtmiş ve cariyelere elmaslarını havanda dövdürüp toz haline getirtmiş, gelini Hatice Hanımefendi'ye kalmasın diye. Türkçe de az bilir, hep Rumca konuşurdu. Yalnız kaldıkları zaman gelinine çok eziyet eden Hatice Hanım, bir yabancı, bir misafir gelince kuzu kesilirmiş. O kadar ki, gelininin karşısında ayakta elpençe divan durur, oturmak için bile gelininden izin istermiş, hep sorarmış, "Gelin, oturayım mı?" dermiş.

Geçelim... Ya Settar! Allah^(c.c.) hepsine rahmet eylesin. Amin.

Ali Rıza Paşa Selanik'te vefat ediyor, Ortaç Camii Şerifi'nin haziresine defnediliyor. Kim bilir şimdi ne haldedir? Kiliseye tahvil edilen eski caminin bahçesinde herhalde bir Müslüman mezarı bırakmamışlardır. Zaten, bütün ömrü boyunca Rumlardan ürken, irkilen büyük babam Ali Rıza Paşa, yalnız kaldığı zamanlar bile, kendi kendine söylenirmiş, "Yunanîler gelecek, mezarlarımıza ... edecekler."

Babam da kayınpederini pek sevmez, kayınvalidesini pek severdi. Büyükbabam da babamı pek sevmez, yalnız kaldığı zaman, aynanın karşısında söylenirmiş "Bey mi yaman, Paşa mı yaman? Paşa yaman, Paşa yaman."

Anneannemle babam pek anlaşılır, pek sevişirlermiş. Babam kayınvalidesinden derin bir hürmet ve büyük bir sevgi ile bahse-

derdi. Anneannem ölümden pek korkar, hiç ölmek istemezmiş. İki de bir damadına, “Değil mi Tayyar, bize hiç sıra gelmeyecek?” dermiş. Halbuki, sırası erken gelmiş ve genç denecek bir yaşta vefat etmiş. Makamı nur olsun. Amin!

Babam, annesini, kayınvalidesini ve üç yaşında kaybettiği güzel kızını hiç unutmazdı.

Babam, seksen küsur sene, üç yaşında kaybettiği melek gibi kızı Esmâ Nail için ağladı. Esmâ Nail’den bahsedilince, babamın gözlerinin dolmadığını hiç görmedim. Babam seksen altı yaşında vefat etti. Demek o öldüğünde kızını kaybedeli seksen üç sene olmuştu. Evet, seksen üç sene kızı için ağlamıştı babam.

Babam, sevgili kızı daha hayatta iken, bir gün onu kaybedeceği korkusu ile yaşamış. Bu korkuya mühim bir hadise sebep olmuş.

Bu hadiseyi inananlar için naklediyorum:

Efendim, babam, Kahire’de, kalabalık çarşıda dolaşırken, kendisine seslenildiğini, birinin kendisini, “Tayyar, Tayyar!..” diye çağırdığını duymuş. Kendi kendine, “Allah Allah, beni burada kimse tanımaz, bana seslenen acaba kim?” diye başını çevirdiği zaman, Şeyhü’l-Ekber Muhiddin-i Arabi Hazretleri’ni görür, hemen tanır; zira rüyalarında gördüğü mübarek zattır o. Bu sefer rüyada değil, hakikatte görür. Babamın, Muhiddin-i Arabi Hazretleri ile yakınlığı, kurbiyeti, rabitası çok kuvvetli. Babam durur, hazret de yaklaşır, babamdan bir gümüş mecediye ister. Babam istediği gümüş mecediye şeyhe verir. Hazreti şeyh de babama altın bir sikke verir ve yine kalabalığın içine karışır, uzaklaşır, yok olur. Bu hadiseden sonra babamın içine bir ateştir düşer, sönmeyen bir ateş. “Kızımı alacaklar ve bana bir erkek evlat verecekler.” der.

Babam bir müddet sonra, Şam’a tayin olunur. Hanımını ve sevgili kızını İstanbul’da bırakır ve Şam’a yalnız gider.

Öyle bir hasret içindedir ki kızı için babam, dayanılmaz bir hasrettir bu. İstanbul'da, babası için kızı da aynı hasreti çekmekte, "Ben babamı istiyorum. Tayyar babamı istiyorum, küçük babamı istiyorum." dermiş Esmâ Nail.

Nihayet, annem bu iki hasretliğe dayanamaz ve Şam'a gitmeye karar verir. Melek gibi kızını yanına alır, bir yabancı vapur ile Şam'a gitmek üzere Beyrut'a gider. Beyrut'ta onları Çerkez Şeyh'in oğlu Osman Bey ve hanımı Muzaffer Hanım karşılar ve evlerinde misafir ederler. Onlar da Esmâ Nail'e bayılırlar. Neyse... Bir hafta, Beyrut'ta misafir kaldıktan sonra Şam'a giderler.

Baba ile kız kavuşurlar; fakat güzel kız Esmâ Nail, yine çok hüznü.

Arapları, Şamlıları hiç sevmiyor. Kendisini araba ile gezmeye çıkardıkları zaman, küçük güzel elleri ile yüzünü, gözlerini kapatır, Şamlıları görmek istemezmiş. "Aman, hacı babaları ben görmeyim, beni burada bırakmayınız." dermiş.

Az bir müddet sonra, güzel çocuk, yüksek bir ateşle yataklara düşer. Askerî doktorlar, sıtma diye, yüksek dozda sulfato⁹ verirlermiş; fakat güzel çocuğun ateşi bir türlü düşmezmiş. Ana baba çırpınıyorlar. Annem, "Aman, Beyrut'tan yabancı bir doktor getirelim." dedikçe, teyzesi Şevket Hanımefendi, -kocası Tevfik Sami Paşa Şam'da kumandan olduğu için kendisi de Şam'da- "Ümmet-i Muhammed'in çocuklarına hep Beyrut'tan mı doktor geliyor? Çocuktur o, geçecek; çocuktur o, ateşi düşecek." dermiş. Ateş düşmemiş; zira çocuğun hastalığı sıtma değil, tifo imiş.

Annem babam canlarını cananlarını, güzel kızlarını Şam'da kaybediyorlar ve Muhiddin-i Arabî Hazretleri'nin türbesinin haziresine, tam türbenin başucundaki pencerenin önüne, Hazret-i Şeyh'e emanet ederek orada toprağa veriyorlar.

9 Sıtma tedavisinde kullanılan ilaç, kinin.

Birinci Dünya Savaşı'nda, Şam'a gittiğimizde Şeyhü'l-Ekber'i ziyaret ettiğimiz gibi, güzel ablamı da ziyaret etmiş idik. Küçük mezarı olduğu gibi duruyordu. İnşaallah dokunmamışlardır, yine oradadır.

Kızlarını kaybettikten sonra, annemle babamın perişan ve çok acıklı haline dayanamayan zamanın büyükleri, babamı yine İstanbul'a tayin ederler.

Sene 1897, Hicri 1313. Yunan Harbi. Babam da harbe iştirak eder. Rütbesi Kolağası. Cennetmekân Sultan Abdülhamid-i Sani'den bir nişan alır. Nişan ne oldu bilmiyorum, fakat nişanın çok kıymetli beratı bizde.

Annem hamile, Selanik'te. Sancısı çok, yatakta sabah ezanını duydukça, annem hep yalvarıyor. "Ya Muhammed, ya Ali." diye. Nur topu gibi bir erkek çocuk dünyaya geliyor ve ağabeyimin adını Mehmed Ali koyuyorlar.

Evet, Mısır'daki hadise rüya değil, hakikat olan hadise tahakkuk etmiş oluyor. Bir kız evladı gitmiş, bir erkek evladı geliyor.

Bu erkek evlat, Mehmed Ali Tayyar, Şeyhü'l-Ekber'in tebşir¹⁰ ettiği evlat, çok hayırlı bir oğul oluyor. Mehmed Ali Tayyar Bey, Tayyar Bey ve Hayriye Hanım için olduğu kadar memleketine, milletine de çok yararlı, çok kıymetli asil bir insan oluyor. Berlin Ziraat Üniversitesi'nden, ziraat yüksek mühendisi olan Mehmed Ali Tayyar, hemen vatanına dönüyor, Ankara'nın hizmetine koşuyor ve çok genç yaşına rağmen, Kepsut Ziraat Mektebi Müdürü olarak tayin olunuyor. Vatanında ciddi hizmetler görüyor. On bir sene Paris'te ziraat meseleleri için memleketini temsil ediyor. Yalnız iyi bir evlat, iyi bir kardeş değil, çok iyi vatandaş olduğu gibi, çok iyi bir aile reisi, çok iyi bir aile babası oluyor.

Yalnız bu değil, çok sıkı ve derin rabitası olan ermiş kişiler müşidlerini, şeyhlerini, pirlerinizi yalnız rüyada değil, bazen ha-

10 Müjdeleme, muştulama.

kikatte de görebiliyor, mülâki olabiliyorlar. Sözüne inandığım, “Pir”ini gördüğünü söyleyen mübarek bir zatı da anlatacağım, tabii inanmış insanlara:

Sırrı Babamız, Beylerbeyi’nde otururdu. Sırrı Babamız son Celveti şeyhlerinden biri idi. Başka Celveti şeyhi olsa gerek; fakat biz yalnız Sırrı Babamızı tanıyorduk.

Pîri Aziz Mahmud Hüdayi’ye^(k.s.) çok bağlı ve yakın idi. Sırrı Babamız daha çocukluğunda, babası ve ailesiyle taşradan İstanbul’a gelince, ailesi Üsküdar’da bir ev kiralar. Küçük Sırrı’nın güzel bahtı, güzel kaderi bu. Tuttukları ev, Aziz Mahmud Hüdayi^(k.s.) Hazretleri’nin türbesine ve dergâhına çok yakın. Çocuk her gece dergâhtan gelen zikir seslerini dinliyor ve zikre iştirak ediyor. Bu, bir gece, her gece oluyor ve meydana çıkıyor. Çocuk anasının babasının rızası ile ikrar veriyor¹¹ ve Celveti Tarikatı’na intisap ediyor. Yaşı dokuz.

Biz kendilerini çok sevdiğimiz gibi, kendileri de lütfen, bizden sevgisini esirgemezdi. Bayramlarda, kandillerde ilk ziyaretimiz Sırrı Babamıza olurdu o zamanlar. Daha pek küçük yaşta olan İbrahim’imi, Mustafa’mı da götürürdük “Efendim, size iki küçük ‘Müslüman Türk’, ‘Türk Müslüman’ yani Osmanlı getirdik.” derdim. Bu takdim pek hoşuna gider, tekrar ederdi. “Ay bunlar, Müslüman Türk mü, Türk Müslüman mı, bunlar Osmanlı mı?” der çocukları sever, okşar ve öperdi.

Yine bir gün yalıda misafirlerimiz var, bahçede oturuyoruz. Misafirler bize takılıyorlar:

“Hacı Hanım hiçbir şey için hasis değildir, illâ ki çiçekler için, hele manolyalar için çok hasis, çok cimridir, katiyyen koparmaz.”

Bu bahis uzadıkça uzuyor, fena halde canımız sıkılıyor; fakat susuyorduk. Nihayet Sırrı Babamızın sesi duyuldu. Munis, fakat vakur bir ses:

11 Söz vermek.

“Hacı Hanım, çiçeklerin, yaprakların tesbihini, zikrini duyuyor, dinliyor. Onların tesbihten, zikirden kesilmelerini istemiyor da ondan çiçekleri koparmak istemiyor.”

Hayret! Misafirler de biz de donakaldık, nefesimizi tuttuk, gözyaşımızı içimize akıttık.

İşte bu Sırrı Babamız memurdu, kravat takardı. Bir müddetten beri kravat takmaz olmuştu. Merak etmiştik, acaba bir işaret mi almıştı. Yoksa... Evet, Sırrı Babamız Beylerbeyi’nde, pazar sokağında, pazar kalabalığının içinde, müşidini, pîrini görür, hemen tanır. Her zaman rüyasında gördüğü mübarek zat, Aziz Mahmud Hüdayî^(k.s.) Hazretleri yaklaşır, elini uzatır, boyun bağını tutar. “Takma bu bağı, takma artık.” diye buyurur. Kim bilir Hazreti Pîr, Sırrı Babamızı boyun bağından kurtardığı gibi, bundan başka daha nelerden, ne bağlardan kurtarmıştı.

Sırrı Babamız memur bulunduğu taşradan İstanbul’a geliyor-muş. Trabzon’dan vapura biner; vapurda mübarek bir zat, ihvanı, evlatları, talebeleri etrafında pervane gibi, kendisi de dayanamaz, ışığa koşan pervaneler gibi kendisi de yaklaşır, mülâki olur.

Zat-ı muhterem Said-i Nursî Hazretleri, Van’dan Erzurum’a; Erzurum’dan, kara yolu ile Trabzon’a gelmişler, oradan da deniz yolu ile İstanbul’u teşrif edecekler. Hazretin bir arzusu, bir emeli var. Van’da bir darü’l-fünûn kurmak. Devir, II. Sultan Abdülhamid Han devri.

Evet, Hazret’in arzusu, emeli seksen doksan sene sonra tahakkuk ediyor, 1985 senesinde, Van’da bir üniversite açılıyor.

Sene 1909. İstanbul ile Selanik tren yolu üstünde, bir tren istasyonunda Sırrı Babamız telgraf memuru. İstasyonda, bir tren uzun müddet kalıyor. “Ulu Hakan”ı, İstanbul’dan Selanik’e götürecek tren. Sırrı Babamız merak ediyor, vagonun perdesi biraz aralık kalmış. Perdeden Sırrı Babamız Ulu Hakan’ı görü-

yor. Ulu Hakan, Kur'an okuyor. Evet, Ulu Hakan sabaha kadar Kur'an okuyor.

Babamın tahsil yerini ancak Manastır Askerî Rüştiyesi'ne geldiği zaman bilebiliyorum. Daha evvel nerede okumuş, nerede okumaya başlamış, bilemiyorum. Herhalde baba bucağı Menlik'te olsa gerek.

Menlik'ten Manastır'a, lalası ile katır üzerinde geldiklerini iyi biliyorum, kaç defa kendisinden dinlemiştim. Lalası getirir, mektebe yerleştirir, sonra yine katır üstünde Menlik'e dönermiş.

Manastır Askerî Rüştiyesi olsun, Selanik Askerî İdadisi olsun, ikisi de çok önemli okullar. Bunlar irfan ve edeb ocakları, devletin yükünü taşıyacak direklerin fidanlığı.

Babam Manastır'da okumuş, diğer iki asker amcalarım da Manastır'da okumuş olacaklar. Daha kimler okumamış Manastır Askerî Rüştiyesi'nde... Bilebildiklerim; babam, iki amcam, Ali Rıza ve Ali Haydar beyler, dayım Aziz Bey, Mahmud Muhtar Paşa, son sadrazamlardan Müşir Ahmed İzzet Paşa, Naci Paşa (Naci Eldeniz), Miralay Recai Bey (Sayın Midhat Recai Bey'in babası) ve en mühimi Mustafa Kemal Paşa.

Manastır, Selanik ve memleket sathına yayılmış askerî mektepler, buralarda yetişen hamiyetli vatan evlatları, devletin orta direği olmuşlardır. Bu, bütün vatan sathına yerleştirilmiş askerî mektepleri ve bu irfan ocaklarında yetişen kıymetli zevatı¹² tetkik ve tahkik etmek çok mühim bir mesele. Bu, daha esaslı bir surette işlenmemiş bir mevzu, bir mesele. Kaç tane askerî mektep vardı ve nerelerde idi? Bunların tetkiki bir vatan borcu. Sathi olarak bilebildiklerimiz: Manastır, Selanik, Üsküp, İstanbul'da Kuleli. Yine İstanbul'da Harbiye ve Erkân-ı Harbiye Mektebi. Bunlar sevgi ve saygı ile anılan, irfan, edeb ve disiplin ile şanlı ordu-muza güç katan, vatana kıymetli evlatlar yetiştiren ve milletin

12 Kişiler, zatlar.

kalbinde yer tutan ve milletin daima bir şükran borcu duyduğu mübarek mektepler.

Babamın Manastır ve mektep hatıraları var. Babam diyor ki:

“Bir sabah, her zaman olduğu gibi, talebe efendiler erken saatte sınıfa girdiler. Havada bir gayr-i tabiiyet hissediliyordu. Ders yok, ortalarda muallimler yok, bir başıbozukluktu gidiyor. Bir hayli bekledikten sonra mektep müdürü sınıfa gelir, kısa kısa kararlı ve katî bir surette söze başlar:

‘Bundan böyle Sultan Murad Efendimiz padişahımızdır.’ der.

Yani, Sultan Abdülaziz Han’ın halli, bir facianın başlangıcı, koca sultanın şehadeti, sene 1876.

Bütün talebe sevinç içinde. Zavallı yavrucaklar ne bilsinler! Bütün bu şer ve habis insanlardan habersiz çocuklar, sevinç içinde çılgık atıyorlar, ‘Sultan Murad Efendimiz padişahımız! Sultan Murad Efendimiz padişahımız!’

Bu hadiseyi, seneler sonra, belki kırk elli sene sonra Paris’te menfada bulunan, Sultan II. Abdülhamid Han’ın en küçük şehzadesi Mehmed Abid Efendi’ye anlattığım zaman, efendi buruk bir hal almıştı ve hemen sordu:

‘Sonra Abdülhamid Efendi de padişah olunca da talebeler çok sevinmişler mi?’

Cevap veremedim, zira bilmiyordum.”

Babamın Çok Hazin Hikâyesi

Sene sonu, mutad¹³ olduğu üzere, lalası gelmiş kendisini almak üzere. Yine lalası ile beraber katırlar üstünde Menlik yolunu tutmuşlar. Yolun yarısında kardeşleri gelmişler ağabeylerini

13 Alışılmış, alışılan.

karşılama. Babam hemen annesini sormuş. Hüseyin Mazlum Bey daha çocuk. “Hangi annemiz?” demez mi? Meğer beş altı ay, mektep zamanı, bu ayrılıkta, bu mektep ayları sırasında, çok sevgili annesi Esmâ Hanım vefat etmiş ve babası Rıfat Bey, hiç vakit kaybetmeden yeni bir hanım almış, Hanım Ana.

Bütün yol boyu babam ağlamış, Memlik’te eve geldikleri zaman, büsbütün hüngür hüngür ağlamaya başlamış. Babasına çok gücenik; fakat hiç belli etmemiş, hürmette kusur etmemiş. Hanım Ana’nın ise yüzüne bile bakmamış, yalnız o gün değil, bütün ömür boyu üvey anasının yüzüne bakmamış babam.

Ben, ne dedem Rıfat Bey’i, ne babaannem Esmâ Hanım’ı, ne de Hanım Ana dedikleri üvey analarını gördüm, tanıdım. Annem de kayınvalidesi Esmâ Hanım’ı görmemiş; fakat dedemi ve Hanım Ana’yı pek az da olsa görmüş. Dedem Rıfat Bey, oğlu Mazlum Bey’e İstanbul’a misafir geldiği zaman Kuzguncuk’ta vefat etmiş ve Nakkaştepe Mezarlığı’nda onu toprağa vermişler.

Dedem, babam ve bütün aile büyükleri, amcalarım, amca evlatları, hepsi Nakkaştepe Mezarlığı’nda medfunlar. Nakkaştepe Mezarlığı, âdeta bizim aile mezarlığı gibi olmuş, bilhassa baba soyum için. Annem ve annemin soyu ise Karacaahmet’te. Sevgili ve kıymetli ağabeyim Mehmed Ali Tayyar (Bağana) da Karacaahmet’te. Güzel ve zarif hanımı Nesrin Hanım da Karacaahmet’te.

*Büyük randevu bilsem, nerede saat kaçta
Tabutumun tahtası, bilsem hangi ağaçta.*

Necip Fazıl Kısakürek

Babam, bir de Manastır’da mektebin verdiği mektep üniformalarından çok şikâyet ederdi. Üniformalar, o kadar dar ve sıkı imiş ki, “Biz tam büyüme çağımızda iken, o çok sıkı ve dar

elbiseler genişlememize, büyümemize mani oldu, bu yüzden omuzlarımız dar kaldı, inkişaf¹⁴ edemedik.” derdi babam.

Babam, Mustafa Kemal Paşa’yı, hem Manastır’dan hem de Selanik’ten pek iyi tanırdı. Babam binbaşı, Mustafa Kemal Bey yüzbaşı. Bir ara Selanik’te vazifeli olarak da beraber bulunmuşlar. Babam da zaten, Mustafa Kemal Paşa’dan sekiz on yaş büyüktü.

Bugün için harikulade görünen bu tanışmalar, arkadaşlıklar, dostluklar, o zamanlar zabitler arasında, bilhassa Rumeli’nde bulunan ve Rumelili zabitler için en tabii haller idi.

Ankara’da, bir gün Gazi Hazretleri’ne (o zamanlar öyle denir, kendilerine öyle hitap edilirdi) Falih Rıfkı Bey, bizi methediyormuş:

“Paşam, Paşam. Tayyar Bey ailesi, tam sizin istediğiniz gibi yaşıyordu Halep’te ve Beyrut’ta.”

Gazi Hazretleri de Falih Rıfkı Bey’e, “Sen, Tayyar Beyleri, Halep’ten, Beyrut’tan biliyor, tanıyorsun. Ben Tayyar Bey ve ailesini, çok daha evvel Selanik’ten bilirim, tanırım.” demişler.

Zannedersem Mustafa Kemal Bey, Selanik’te, büyük babam Ali Rıza Paşa ile de beraber bulunmuşlar. Ali Rıza Paşa Selanik’te tam yirmi beş sene kumandanlık etmiş. Genç zabitler için Selanik’te bulunup da kendisini tanımamak pek mümkün değil.

Menlik ve Dedem

Menlik’i ve dedemi hiç görmedim, bilmiyorum; fakat her ikisini de çok seviyorum.

Menlik, ormanı, yeşilliği çok, ortasından bir su geçen, çok güzel bir kasaba. Bizim zamanımızda da Bulgar’ı çok bir kasaba; lakin eşrafi, hanedanı, beyleri Türk. Kasaba suyun iki tarafında yamaçta, set üstünde. Dedemin konağı, duvarlarla çevrili,

14 Gelişme, gelişim.